HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 9 Issue 2, A Tribute To Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, p. 157-169, June 2017
DOI Number: **10.9737/hist.2017.528**

Mütevazi Mütevekkil Bir Anadolu Köylüsünün Cumhuriyet'le Yaştaş Nukûd-Çeşme Vakfı ve Vakfiyesi

A Humble and Resigned Anatolian Peasant's Nukûd-Fountain Waqf Coeval with The Republic

Prof. Dr. Osman KÖKSAL
(ORCID: 0000-0002-1675-5972)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi - Eskişehir

HISTORY STUDIES

Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prof. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

Öz:*İslam medeniyetinden devralınan köklü bir miras olan vakıfların, Türk-İslam dünyasında toplumun pek çok ihtiyacına cevap veren yaygın bir müessese olarak bütün haşmetiyle varlığını koruduğu bilinen bir gerçektir. Cemiyetin dini vecibelerini yerine getirdikleri büyüklü küçüklü cami, mescit ve dergâhlar; mektep, medrese, kütüphane türü ilim-irfan yapıları; su kemeri, çeşme, sebil, hamam nevi nezafet eserleri; kervansaray, han, kapan, arasta, bezzazistan benzeri sosyo-iktisadi yapılar ve nihayet yol, köprü gibi bayındırlık eserleriyle tabhane (imaret), bîmarhane, darülaceze türü gündelik hayatın muhtelif alanlarına dair yapıların hemen hepsi vakıf üzerinden bina ve tesis olunmakta; tüm hizmet ve faaliyetlerini de yine vakıf kanalıyla finanse etmektedir.*

Vakıf müessesesi bünyesinde su vakıflarının, tarihin hemen her devrinde, ayrı bir yeri vardır. Çünkü su, insan ve tüm canlı hayatının en temel unsurudur. Çalışmada, Cumhuriyet'in kuruluş yılında, Afyon Karahisar, Aziziye İlçesi Dere Köy'de ihya edilmiş iki adet çeşmenin tamir ve bakımı için tesis edilen mütevazi bir nukûd-çeşme vakfı tanıtılıp değerlendirilecektir. Makale konusu vakıf, hem bir su, hem de para vakfı olarak ilginç bir örnektir; vakfın Türk kültüründeki devamlılığını göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Vakıf, Vakfiye, Çeşme Vakfı, Nukûd (Para) Vakfı, Aziziye, Cumhuriyet*

Abstract:*It is undeniable that waqfs, as legacy from Islamic civilization and a foundation meeting the needs, continues its existence in Turkic World as well. Waqfs built the buildings committed to daily needs and finance services of society such as religious places like mosques, mescids, dervish convents; educational constructions like schools, libraries; water facilities like; aqueducts, fountains, bathhouses; socio-economical constructions like caravansarays, roads, bridges, hospitals, poorhouses.*

Throughout the history, water waqfs has a special place so water is the basic of human and all living life. The present study evaluates a nukûd waqfs for restoring two fountains which has been brought to life in Afyon Karahisar, Aziziye, at the beginning of Turkish Republic. It is a special example as fountain and Money waqf in the meantime. Also, it is important because it indicates the continuity of waqfs in Turkish culture.

Keywords: *Waqf, Nukûd-Fountain Waqf, Aziziye, Republic*

Giriş

Vakıf müessesesi, şüphesiz insanoğlunun keşfedip geliştirdiği hukuki müesseseler içinde en hayırlı, en yararlı olanıdır. Zira pek çok vakfiyede de vurgulandığı üzere "Akil olan kimse dünyanın bir geçid mahalli olarak yaratıldığını bilir; Onun için isabetli ve iyi olan, amellerini ıslah ve âkibetini düşünerek hayrâtın en mükemmelini ve hasenâtın en güzelini yapmaktır. Zira

insan, yediğini tüketmiş, giydiğini eskitmiş, ancak tasadduk ettiğini ebedileştirmiş (ibkâ etmiş); ve böylece Allahın inayet-i mahsûsasına mazhar olmuş" olur.[1]

Vakıflar içerisinde en muteber ve yaygın olanlarından biri elbet su vakıflarıdır. Kainatın yaratılışındaki dört ana maddeden (anâsır-ı erba'a) biri sudur.[2] Çeşme kitabelerinde sık görüldüğü üzere "Allah her canlıyı sudan yaratmış"tır.[3] Kendisine "Hangi sadaka Allah'ın daha hoşuna gider?" diye sorulan Hz. Peygamber, "Su." cevabını vermiştir.[4] Yine "Kim bir gönlü serinletirse, Allah da ona hem sudan hem de cennet şarabından doyuncaya kadar içirir."[5] müjdesi O'nun sözüdür. Evrendeki her canlının ortak besin kaynağı sudur ve bütün medeniyetler su havzalarında yükselmiştir. İnsan vücudunun ortalama % 70'i sudan oluşur. Temizlik imandandır, yegâne temizlik kaynağı da sudur. Türkçe bir terim olan suyun[6] Anadolu Türklüğünün kültüründe, bambaşka sihirli bir mana zenginliğine yükseldiğini görürüz. "Su gibi aziz ol." duası, "Su gibi ezberledim." deyimi, "su gibi berrak", ya da güzellikte "bir içim su" olmak, Mevlana'nın "Cömertlik ve yardımda akar su gibi ol." öğüdü bu cümledendir. Fuzuli'nin *Su Kasidesi* başta olmak üzere suya yazılan manzumeler, muhtelif beldelerin hayat kaynağı suları tanıtan ve başlı başına bir edebi tür olan *Miyahiyeler*[7] yine somut örneklerdir.

Yapı çeşitliliği bakımından da su ve suya dayalı vakıf yapıları en kalabalık grubu oluşturur. Çeşmeler, sebiller, şadırvanlar, su dolapları, bentler, maksemler, maslaklar, su terazileri, sarnıçlar, havuzlar, hamamlar, su kemerleri ve benzeri pek çok eser, vakıf yoluyla ihya edilmiş başlıca örneklerdir.[8] Belirtmek gerekir ki söz konusu yapıların en zengin ve görkemli örnekleri birer medeniyet merkezi, bir kısmı devlet merkezi olan büyük ve kadim şehirlerde[9] ya da nispeten kalabalık nüfus barındıran yerleşim birimleri olan kaza merkezlerindedir.

Burada inceleyip tanıtacağımız çeşme vakfı bazı özellikler taşımaktadır: Her şeyden önce kurulan vakıf, tesis yeri itibarıyla *bir damla suya muhtaç* kendi halinde bir Anadolu köyü; vâkıfı ve mütevellisi birer Anadolu köylüsüdür. Bu yönüyle vakıf müessesesinin Müslüman Türk toplumu arasında memleketin en ücra köşelerine kadar taammüm edip yaygınlaştığına iyi bir örnek oluşturmaktadır. Söz konusu vakıf, vakıf senedindeki (vakfiye) tarih esas alınırsa, Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra 24 Kasım 1923'te kurulmuştur, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e intikal eden kültürel devamlılığın somut örneklerindendir. Kuruluşundan üç

HISTORY STUDIES
158
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prof. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

[1] Kısmen sadeleştirilen bu alıntı, Fatih Devri meşhur devlet adamlarından Zağanos Paşa'nın tesis ettiği bir vakfın 866/1462 tarihli vakfiyesinde yer almaktadır. Bkz., Ali Himmet Berki, "İslam'da Vakıf; Zağanos Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sa. IV (1958), s.19-37; ayrıca Ali Himmet Berki, *Vakıf Hukuku Yazıları* (Haz. Hüseyin Çınar) Ankara 2013, s.48, 57. Burada vakfın dini yönüne de dikkat çekilmektedir. Pek çok vakfın vakfiyesinde "Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe hayra nail olamazsınız" (Al-i İmran/92), "Allah Adl ü ihsanla emreder" (Nahl/90), "Kendilerinin mallarında, hem dilenen, hem yoksul için bir hak vardır" (Zariyat/19) vb. kuran ayetleri ile sünnet-i seniyyeyi referans gösteren hadis örnekleri yer alır.

[2] Diğer üçü hava, ateş ve topraktır.

[3] *Kur'an*, Enbiya/30; Nur/45

[4] *Sünen-i Ebu Davud*, Kitabü'z-Zekat, 41

[5] Kenzü'l-Ummal, Cömertlik ve Sadaka, 16995

[6] Suyun Arapçası mâ, Farsçası âb'dır.

[7] Mesela Vakıf Bursa sularını manzum beyitlerle tanıtan Hasip Efendi'nin eseri güzel bir örnektir. Bkz. *Bursa'da Cari Sular Hakkında Hasib Efendi merhumun Miyahiyesi*, Matbaa-i Emiri, 1314.

[8] Söz konusu yapılar ve mimari özelliklerine dair muhtasar bilgi için bkz. Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Su Yapıları*, Ankara 1997; Yusuf Sağır, "Osmanlı Su Vakıfları", *Tarihin Peşinde*, Yıl:8, Sa.15, Nisan 2016, s.456-460

[9] Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün çeşitli yayınları yanında İstanbul, Bursa, Edirne, Erzurum, Kayseri, Konya vb. şehirlerde üniversitelerin ilgili birimleri, belediyelerin sular idareleri marifetiyle pek çok vakıf örneği gün yüzüne çıkarılmakta, kamuoyuna tanıtılmaktadır. Özellikle İstanbul su vakıfları, İSKİ'nin katkılarıyla hatırı sayılır bir külliyat oluşturmuştur. Mesela bkz*, İstanbul'da Suyun Serüveni*, İSKİ yayını, İstanbul 2003; *Su Hukuku ve Teşkilatı*, İstanbul Su Külliyatı XIV, İSKİ yayını, İstanbul, 2000

buçuk ay sonra Şer'iye ve Evkaf Vekaleti lağv edilecek ve vakıflar için yeni bir idari statü belirlenecektir.

Vakfın Kurucusu, Mütevellisi, Kuruluş Yeri

Elimize ulaşan vakıf senedine, vâkıfın ilçe nüfus müdürlüğünden temin ettiğimiz nüfus kayıt örneğine ve alanda yaptığımız görüşmeler sonucu elde ettiğimiz sözlü bilgilere[10] nazaran bahse konu vakfı, Karahisar-ı Sahip (Afyon Karahisar) Vilayeti, Aziziye (Emirdağ) Kazası, Türkmen Akviran karyeli Çolak Ali-zade Ali Efendi (ibn Abdi Ağa ibn Mustafa) kurmuştur. Aile an-asıl Akviran Köylü olmakla birlikte, sonradan merkez kaza Çilli Mahalle'ye yerleşmiş, Ali Efendi 1864 (1280) yılında burada doğmuş, burada yaşamıştır. İlk evliliğinden Emine (Yürük) ve Melek (Yenilmez) adlı iki kızı bulunmaktadır. 1910 yılındaki ikinci evliliğinden Fida adlı bir kızı daha dünyaya gelmiştir.[11] Ali Efendi 1929 yılında vefat etmiştir. *Efendi* sıfatı onun medreseliliği ve mesleki konumuna ilişkin bir ipucu oluşturabilir. Vakfı tesis ettiği sırada kırk dokuz yaşındadır. Yaptığı iki evlilik sonunda erkek çocuk edinememiş bir fani için, adının yaşayacağı bir hayrat sahibi olmaktan isabetli bir amel düşünülemez.

Çeşme vakfının mütevelliliğine, vâkıf Ali Efendi tarafından aynı kazanın Karacalar Karyesi sakinelerinden Zehra Hanım (binti el-Hâc Halil Efendi ibn Ömer) getirilmiştir. Vâkıf Ali Efendi'nin, kendi sulbünden kızları yerine böyle bir tercihte bulunmasının muhtemel sebebini aşağıda ayrıca tartışacağız. Burada kısaca mütevelliyenin tercüme-i halinden bahsetmek gerekirse Halil Efendi'nin Hatice Hanımla evliliğinden doğan ilk ve tek kızıdır.[12] Babası Halil Efendi 1827 (1243) yılında çeşme vakfının konusu olan Dereköy'de doğmuş, aile daha sonra Karacalar'a taşınmıştır. Uzunca bir süre Suriye ve Mısır medreselerinde önce medrese tahsili görüp sonra müderrislik yapan Halil Efendi'nin Suriye'deki evliliğinden 1883 (1300) yılında Şam'da doğan bir oğlu Mehmed Celaleddin Fikri Efendi, burada tahsilini tamamlayıp hayatını sürdürmüştür. Celaleddin Efendi'nin Süveyde Kazası Şer'iye Mahkemesi başkatibi iken tanzim ettiği 25 Temmuz 1910 tarihli sicill-i ahval varakası[13]na bakılırsa, babası Halil Efendi aynı zamanda tasavvufi icazet sahibi olup *Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiye hulefasından ve meşâyih-i Mevleviyeden*dir.[14]

Halil Efendi, epeyce geç vakitten sonra memleketine dönmüş,[15] köyünde Kâdirî tarikatına bağlı bir terbiye mektebi kurmuştur. Kardeşi Hasan Hoca ise, aynı köyde, Nakşibendî tarikatının temsilcisidir. Maârif salnâmelerine göre Halil Efendi, 1899-1903 (1317-

HISTORY STUDIES
159
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prod. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

[10] Bu küçük çalışmanın ortaya çıkışında medyun-ı şükran olduğum pek çok gönül dostu arasında özellikle her türlü kadirşinaslığı esirgemeyen, vakfiyenin aslını tarafıma tevdi eden mütevelliyenin torunları Karacalar eşrafından Nurettin Şahbaz'a; vakıf ile mütevelliyenin nüfus kayıt örneklerini temin eden, bazı röportajları ve fotoğrafları sağlayan Avukat Ahmet Şahbaz'a; söz konusu malzemenin temininde her türlü kuryelik vazifesini üstlenen, vakıf senedinin transkripsiyonunda yardımını esirgemeyen ESOGÜ İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi Yar. Doç. Dr. Kamil Sarıtaş'a teşekkür borçluyum.

[11] Ali Efendi'nin nüfus kayıt örneğinde sadece Hüsna Hanım'la gerçekleştirdiği bu ikinci evliliği gözükmektedir. Fida 1916 (1332) doğumludur. Ali Efendi'nin vefatından sonra Hüsna Hanım 1940 yılında tekrar evlenmiştir.

[12] Daha sonra Şemen Hanım'la gerçekleştirdiği ikinci evliliğinden Zeynep adlı bir kızı daha vardır.

[13] Celaleddin Efendi'nin 12 Temmuz 1326 tarihli Süveyde Mahkemesinden onaylı sicill-i ahval varakası örneği aileden temin edilmiştir.

[14] Varaka'da ayrıca Halil Efendi'nin *Hz. Resulullahın sülale-i mutahharasına mensup* olduğu bilgisi de yer almakla birlikte buna dair şecerenin (1317) yılında Şam'da çıkan bir yangında (tuğyan-ı siyah) yok olduğu ileri sürülmüş ve her hangi bir delil gösterilememiştir. Bunu, Osmanlı son döneminde bile itibar vesilesi olarak kullanılan *müteseyyidlik* iddiası şeklinde değerlendirmek gerekir kanaatindeyiz.

[15] Zira eşi Hatice Hanım, 1874 doğumludur. Evlenebilmesi için belirli bir yaş olgunluğuna ulaşması gereği nazar-ı dikkate alınırsa, dönüş tarihi tahmin edilebilir.

1321) yıllarında yakın köylerden Demircili'deki medresenin de müderrisidir.[16] Halil Efendi 1908 (1324) yılında vefat etmiştir. Mütevelliye Zehra Hanım, Halil Efendi'nin iki kızından ilki olarak 1893 (1309) yılında doğmuştur.[17] Zehra Hanım kendi köyünden İbrahim (Şahbaz)'la evlenmiştir. Kesin evlilik tarihi belli değilse de babasının ölüm tarihine yakın ve ya hemen sonra evlendiği tahmin edilebilir. Zira bu evlilikten doğan ilk oğlu Halil, 1910 (1326) doğumludur.[18] Uzunca bir aradan sonra diğer oğlu Abdilkadir ile Hatice adında bir kızı olmuştur.[19] Vakfın kurulduğu tarihlerde otuz iki yaşlarında olan Zehra Hanım, epey vakitten beri erkek çocuk bırakmadan vefat eden Halil Efendi'nin memleket-i aslisindeki büyük kızı[20] olarak babasının bıraktığı dergâha nezaret etmekte; yöre halkı arasında *Şıh Kızı*, *Zehra Bacı* olarak bilinmekte; daha sonra Alevi/Bektaşi dergâhına dönüşen tekkenin bu günkü bağlılarınca *Bacı Sultan* olarak anılmaktadır.[21]

Çeşme Vakfı, Aziziye Kazasında tesis edilmiştir. Vakfa ilişkin senedin (vakfiyenin) tanzim tarihi 24 Kasım 1923'tür.[22] Resmi senedin sicile kaydı da yine aynı tarihte yapılmıştır.[23] Sicil numarası 25, zabt-ı sahife 48, cild-i sicil numarası 12'dir. Osmanlı dönemi vakfiyelerinde rastlanmayan tarzda senedin ön yüzünde, sol üst köşede iki adet beşer *guruş*luk huccet varakası pulu; sağ üst köşede *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* yazılı dört adet beşer *guruş*luk pul; tescil tarihinin altında iki *guruş*luk tescil harcı pulu mevcuttur. Yine vakfiye altındaki beş *guruş*luk bir adet pul ve arka yüzündeki elli *guruş*luk harç pullarıyla 1927 ve 1929 yıllarında vakıf kaydının yenilendiği görülmektedir.[24]

HISTORY STUDIES

Volume 9 Issue 2 A Tribute to Prof. Dr. Ali BİRİNCİ June 2017

[16] O tarihlerde söz konusu medresede ortalama 40-45 talebe bulunmaktadır. *Salname-i Maarif-i Umumiye* (SNMU), 1317, s. 1164-1166; 1321, s.488. Ayrıca bkz. *Anadolu'nun Kilidi Afyon*, Afyon Valiliği yayını, Afyon 2004, s.311 tablo.

[17] Mütevelliye Zehra Hanım'ın annesi Hatice, Tez Köyünden Hasan Hoca ile Hava'nın kızları olup 1874 doğumludur. Halil Efendi ile aralarında tam 47 yaş, yaş farkı bulunmaktadır. En erken tahminle 13-14 yaşında evlendiği veya evlendirildiği kabul edilse Halil Efendi bu evlilikte 60 yaşın üzerindedir. İkinci eşi Şemen'den doğan diğer kızı Zeynep'in doğum tarihi Nüfus kayıt örneğinde 1913 olarak gözükmektedir; 1908 yılında vefat eden birinin bu tarihte kızı olamayacağına göre doğum tarihinde bir hata mevcuttur.

[18] Ailenin nüfus kaydı çizelgesinden Halil'in evlenmeden genç yaşta vefat ettiği anlaşılıyor.

[19] Aile nüfus kayıt örneğine göre Abdilkadir 1922, Hatice 1929'da doğmuşlardır.

[20] Aile nüfus kayıt örneğinde Hacı Halil Efendi'nin Hatice ve Şemen isimli iki eşi ile her ikisinden Zehra ve Zeynep adlı birer kızı görülmektedir. Ancak ailenin özel arşivinden temin ettiğimiz Şeyh Hacı Halil Efendi'nin 23 Cemaziyelahir 1366 (23 Temmuz 1908) tarihli tereke defterinde merhumun varisleri olarak Emine, Hatice, Ayşe, Şemsi adlarında dört eşi ile Celaleddin ve Halil adlarında iki oğlu; Bedriye Hatice, Zehra ve Zeynep adlarında dört kızı yer almıştır. Torunlarından Avukat Ahmet Şahbaz'dan teyid ettiğimiz kadarıyla bunlardan Emine Şam'da evlendiği ilk eşi olup Celaleddin, Halil, Bedriye ve Hatice adlı iki oğlan, iki kız dört çocuğu bu ilk eşindendir. Hepsi Suriye'de kalmışlardır. Şemsi, nüfus kayıt örneğindeki adıyla Şemen son eşi olup Zeynep'in annesidir. Halil Efendi'nin tereke defterinde bulunan bir çift öküz, bir buzağılı inek, iki merkepten oluşan hayvanatı ve kilim, seccade, döşek, kazan, tencere, sahan, hamur teknesi vb. ev eşyasına toplam iki bin *guruş* kıymet biçilmiş; 150 *guruş*u resm-i kısmet ve diğer harçlar için kesildikten sonra geriye kalan 1850 *guruş* eşlerine 57 kuruş 32 para, oğullarına 404 *guruş* 27 para, kızlarına 202 kuruş 27 para düşecek şekilde on vereseye taksim edilmiştir.

[21] Yöre halkı arasında tevatüren nakledildiği kadarıyla dergah, Zehra Hanım'ın oğlu Abdilkadir'ce temsil edildiği süreçte yol değiştirip Bektaşiye'ye dönüşmüştür.

[22] 15 Rebiülevvel 1342. Tanzim tarihi, senedin sonunda Arapça yazıyla "Hurrire fi yevmi'l- hamis aşera min şehr-i Rebiülahir seneten isna ve erbain ve ve selase mie ve elf" şeklinde verilmiştir. Bkz. Ek vakfiye sureti ve kısmi transkripsiyonu.

[23] Tescil tarihi, vakfiye metninin başında "ma kaydı min vakfın nukûd ve nasbü'l mütevelli" ibaresiyle 15 Rebiülahir 1342/ 24 Teşrinisani 1339 olarak hem Hicri, hem Rumi tarihle verilmiştir.

[24] Vakfiyenin sol alt köşesindeki beş *guruş*luk pulun üzerinde ve yanında kayıt tarihi 19 Şubat 1927; arka yüzünde toplam elli *guruş*luk dört adet harç pulunun altında "277 yevmiye numarasıyla elli *guruş*luk harcı bil-ahz defter-i mahsusuna irad kayd edilmiştir. 1 Kanunısani 1929" kaydı mevcuttur. Bu pullar üzerinde de Devlet-i Aliyye-i Osmaniye ibaresi bulunmaktadır.

Vakfın Mahiyeti

Çolak Ali-zade Ali Efendi'nin tesis ettiği vakıf, vakfettiği aynı (mal-i mevkûf) bakımından kira, zirai mahsul gibi gelir (akar) getirici özelliği olan muhtelif türden gayri menkul ile değil; doğrudan nakit para ile kurulmuş klasik bir para (nukûd) vakfıdır. Para vakıflarının sıhhatine ilişkin İslam fıkhındaki bazı karşıt görüşlere, itirazlara rağmen özellikle Osmanlı tatbikatında bu türden vakıfların Sultan Fatih'ten itibaren yaygın olarak kurulup işletildiği bilinmektedir.[25] Vakıf için ayrılıp tahsis ve mütevelliye teslim edilen meblağ, iki bin *guruş*tur.

Vakıf senedi, tertip ve kompozisyonu itibariyle, eski *vakfiye* formatını korumakta; Arapça, Allah'a ve peygamberine kısa dua cümleleriyle (hamdele) başlamaktadır: "Kullarının seçkinlerini, mallarını çeşitli iyiliklere harcamakla yücelten ve onları iyilerin ve övülmüşlerin sınıfına yazmaya yardım eden Allah'a hamd olsun. Kişilerin sadaka (gölgelikleri) altında gölgeleneceği güne kadar mahlûkâtın en hayırlısı Allah'ın Elçisi ve Nebisine, Ehline ve ashabına salat ve selam olsun".[26]

Vakfiyeye göre vakfın yönetimi (tevliyeti), hayatta oldukça mütevelliye Zehra Hanım uhdesinde kalacak, vefatında *batnen ba'de batnin* çocuklarına ve onların çocuklarına geçecektir. Görüldüğü gibi tevliyet şekli bakımından kısmen bir *zürrî vakıf* olarak tesis edilmiştir. Aile bir şekilde inkıraza uğrarsa, yönetim Dere ve Karacalar köyleri ahalisinden "tevliyeti muhtar" olan kimselere verilecektir. Vâkıf, kurduğu vakfın işletme biçiminde değişiklik yapma hususunda, mütevelliye her türlü geniş yetkiyi tanımıştır.[27]

Vâkıf Ali Efendi, vakıf paranın işletilmesi ve tasarrufuna ilişkin şu şartı getirmiştir: Söz konusu para, mütevelliye Zehra Hanım marifetince *senevi % 9 hesabıyla* işletilecek ve her yıl hasıl olacak yüz seksen *guruş* neması, mütevelliyenin babası Hacı Halil Efendi'nin Aşağı ve Yukarı Mahalle'den oluşan Dere Karyesi mahallelerine *inşa ve isale* ettirmiş olduğu iki adet çeşmenin *tamir ve termimi*ne sarf edilecektir.

Vakfedilen meblağ (mevkuf) mahkemede, şahidler Çilli Mahallesi sakinlerinden Sandık Emini Veli Efendi (ibn İsmail ibn Veli) ile iş ortağı Süleyman Efendi (ibn Mustafa ibn Süleyman) huzurunda Vâkıf tarafından mütevelliye Zehra Hanım'a teslim edildikten sonra her ikisi de hakimden adı geçen vakfın *sıhhat ve lüzumu*na dair karar verilmesini istemişlerdir. Bu husus, yani mahkeme huzurunda mürâfaa ile karar verilmesi meselesi, vakıf hukuku bakımından vakfın teessüsü için sadece bir şekil şartı prosedürü değil, aslında bütün vakıflar için bir gerekliliktir.[28] Belki, para (nukûd) vakıfları bakımından ayrıca önem arzetmektedir.

HISTORY STUDIES
161
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prod. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

[25] Mesela sadece İstanbul'da, 1456-1546 yılları arasındaki 90 yıllık periyotta kurulan 2506 vakıftan 1150'si para vakfı olup diğer vakıflara oranı % 45,9'dur. Osmanlı dönemi para vakıflarının hukuki maiyetine ilişkin münakaşalar konusunda bkz.; Mehmet Şimşek, "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar", *AÜİFD*, C.XXVII, Ankara 1985, s.207-220; Tahsin Özcan, "İbn Kemal'in Para Vakıflarına Dair Risalesi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sa.4, İstanbul 2000, s.31-41; Aynı müellif, "Sofya'lı Bali Efendi'nin Para Vakıflarıyla İlgili Mektupları", *İslami Araştırmalar Dergisi,* Sa.3, 1999, s.125-155; Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu, Para Vakıfları, Bankacılık", *Vakıflar Dergisi*, Sa.IX, s.54-56, Ayrıca bkz. Tahsin Özcan, "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI-XVII. Yüzyıllar", *Osmanlı*, C.V, Ankara 1999, s.49-55.

[26] "Elhamdü lillahillezî e'azze havâssa 'ibâdihî bi-sarfi emvâlihim ilâ envâ'i'l-hayrât ve e'ânehüm alâ kitâbi esnâfi'l-mehâmidi ve'l-meberrât. Vessalâtü ve's-selâmü alâ Rasûlihî ve nebiyyihî hayri'l-beriyyât, Ve alâ âlihî ve ashâbihî ilâ yevmin testezıllu'l-mer'ü tahte's-sadekât". Bkz. Ek vakfiye sureti ve transkribe metni.

[27] "Vakf-ı mezkurun tebdil ve tağyiri ve taklil ve teksiri merraten ba'de uhra mütevelliye-i muma ileyha yedinde ola..." Bkz. ek vakfiye transkripsiyonu.

[28] Bkz. Ömer Hilmi Efendi, *İthafü'l-Ahlaf fi Ahkamil'l-Evkaf,* Vakıflar Gn. Müd. yayını, Ankara, tarihsiz, s.33-34; Ali Himmet Berki, "İslam'da Vakıf, Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sa. IV, 1958, s.20

Vakfiye, mahkeme huzurunda *sıhhat ve lüzumu*na karar verilmek suretiyle kesinleşen kurumun bundan sonra ila nihaye korunması, müdahale edilmemesini tenbih eden bir Kur'an ayetiyle son bulmaktadır: "Her kim işittikten ve kabullendikten sonra onu değiştirirse, günahı onu değiştirenedir. Şüphesiz Allah her şeyi işiten ve bilendir".[29] Senedin böyle uyarıcı nitelikte bir Kur'an ayetiyle sonlanması ilginç gelebilir, çünkü bu son cümle aslında dua değil, vakfın statüsünü bozanlara, onun yok oluşuna göz yumup vesile olanlara tehdit niteliğinde bir *bed-dua*dır. Dualarla başlayan bir metnin bed-dua cümlesiyle bitmesinin manası açıktır: Vakıf, mülkiyeti son derecede güçlü, ancak koruması, o oranda zayıf bir kurumdur. Bu bilindiği için dualarla başlayan vakfiyeler, çoğu zaman bed-dua cümleleriyle son bulur.[30]

Son olarak vakfedilen paranın ekonomik değeri; bir başka deyişle ne kadar bir kıymet ifade ettiği, ya da alım gücü hakkında bir şeyler söylemek yararlı olacaktır. Vakfa ayrılan iki bin *guruş*un ilk bakışta mütevazi bir kaynak olduğu söylenilebilir. Fakat para arz ve dolaşımının son derecede sınırlı, alım gücünün düşük, memleketin on yılı geçkin harpler sonunda had safhada fakir düştüğü bir dönemde, iyi bir kıymet ifade ettiğini görmek gerekir. Mütevelliyenin babası Hacı Halil Efendi'nin vefatına (1908) binaen tanzim edilen tereke defterinde, toplam 2000 *guruş*luk terekesi içerisinde bir buzağılı ineğine 200 *guruş*, bir çift öküzüne yine 200 *guruş* kıymet takdir edilmiştir. Birinci Dünya Harbi sırasında özellikle merkezi şehirlerde temel gıda fiyatlarında yükselmeler yaşanmasına rağmen harpten sonra daha da düştüğü vakidir. Nitekim vakfın kurulduğu tarihten epeyce sonra 1931 yılında buğdayın borsa fiyatı Kg başına dört *guruş*,[31] 1938 yılında İstanbul'da sığır eti 13, koyun eti 18, keçi eti 12 *guruş* civarındaydı.[32] Taşrada bunun daha da ucuz olacağı tahmin edilebilir. Vasıfsız işçi yevmiyesinin 10-15 *guruş*u geçmediği bir ortamda, toprak kayması, sel suyu ve benzeri nedenlerle isale hattında ortaya çıkabilecek bozuklukların tamirini karşılayacak bir kaynaktır.

Nukûd-Çeşme vakfının tesis yeri, vakıfı ve mütevellisi, mahiyeti hakkında yaptığımız açıklamalardan sonra vakfa konu çeşmelerin *bânisi*ne ilişkin bir ayrıntıyı da tartışmak; açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Zehra Hanımın mütevelliliğini üstlendiği para vakfının, vakfiyesine nazaran, babası Halil Efendi marifetiyle daha önce Dere Köyün Yukarı ve Aşağı mahallelerine yaptırdığı iki adet çeşmenin tamir ve bakım masraflarını karşılamak üzere tesis edildiğini yukarıda aktarmıştık. Ailenin bu günkü yaşayanlarınca da Köye önce Halil Efendi marifetince çeşme yaptırıldığı; ancak ilk çeşme hattının tamamıyla atıl kalıp kızı tarafından isale hattının ve çeşmelerin yenilendiği yönünde görüş ileri sürülmektedir. Böyle bakılınca tesis edilen vakıf bir ikincil, munzam vakıf gibi durmaktadır. Fakat henüz yüz yılını doldurmamış, oldukça yakın bir tarihe inhisar etmesi dolayısıyla, gerek Dere Köy, gerekse komşu köylerin yaşlılarıyla yaptığımız sözlü görüşmelerden tevâtüren elde ettiğimiz bilgiler söz konusu çeşmelerin babası Hacı Halil Efendi tarafından değil, ilk kez bizzat Zehra Hanım marifetince inşa ve isale edildiği yolundadır. Çeşmelerin bânisi kendisidir. Belki babası, böyle bir vasiyette bulunmuş olabilir. Veya Zehra Hanım babasının doğduğu, suya muhtaç köyü suya kavuşturup onun adını, hatırasını ebedileştirmek istemiş olabilir. O, çeşmeleri getirinceye kadar, tamamen kireç taşı, mermer kayalık zemin üzerine kurulu köyde ne bir akar çeşme, ne de bir kova su temin edilebilecek bir su kuyusu bulunmaktadır. Köylüler, çeşmeler ihya edilinceye kadar, ilkbaharda iki üç ay eriyen kar sularıyla akan dereden su alabilmekte; bunun

HISTORY STUDIES
162
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prof. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

[29] "Femen beddelehû ba'de mâ semi'ahû fe innemâ ismuhû alellezîne yübeddilûneh, innallâhe semî'un 'alîm" Bakara/181,
[30] Vakfiyelerde kimlere, hangi gerekçelerle dua ve bedddua edildiğine ilişkin somut örnekler için bkz.; İbrahim Ateş, "Vakfiyelerde Dualar ve Beddualar", *Vakıflar Dergisi*, Sa.XVII (1983), s.5-37
[31] Yahya S. Tezel; *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Ankara 1986, s.405.
[32] *Konjonktür*, Sene 7, No.4-6, Nisan-Haziran 1947, T.C. Ticaret Bakanlığı süreli yayını, Ankara, s.43

haricinde, ancak civarda tüf kayalara oyulmuş mahzen, sarnıç ve saireden, ya da komşu köy ve mezra'alardan, taşıma yoluyla su temin edebilmektedir.

Zehra Hanım, Dere Köye çeşme getirme işine, evvela vakfın kurulduğu yıllarda (1923-1925) teşebbüs etmiş; menba' olarak altı yedi km. mesafede Tez Köyü, Güzle[33] Mezra'asın'nda, Kepekli[34] Pınarı seçilmiştir. *Mera ve menba'* sahibi köylülerle önce *mezra'ada yaşayanlar yararına mahallinde bir çeşmelik su ayrılmak* şartıyla anlaşılmış; ancak daha sonra bu taahhüdden vaz geçilmesi, köylülerin kısm-ı küllîsinin buna itirazıyla konu mahkemeye intikal ettirilmiştir. Mahkeme, mera sahibi Tez Köyü'nün itirazını haklı bulunca bir iki km'si tamamlanan isale hattı durdurulmuş, çalışma akim kalmıştır. Olaya ilişkin o günden bu güne sözlü olarak aktarıla gelen bazı manzum hicviyeler, meselenin, ortak mülkiyet alanları üzerinde son derece hassas ve korumacı olan bazı köylüleri galeyana getirdiği, onları ikiye ayırıp birbirine düşürdüğüne işaret etmektedir; aşağıdaki dörtlük bunun göstergesidir.[35]

İlk teşebbüs akim kalınca Dere Köy'e çeşme getirme çabası çeyrek asır geriye düşmüş; 1947-48 yıllarında bu defa Köy'e daha yakın Bostanlı Dere'de, *Sarp* denilen yüksekçe bir kayalık altındaki su kaynağı keşfedilip bunun isalesine başlanmıştır. Yeni su kaynağı, eskisine göre daha yakın; ancak isale hattının kazılacağı yer son derecede çetindir. Tamamen kireç-taşı, mermer kayalıklar arasından geçirilecek hattın kazımı, bütün teknolojinin kazma, külüng ve balyozdan ibaret olduğu ortamda, epeyce uzun sürmüştür. İsale hattının ve çeşmelerin ustalığını Kuşbaşoğlu Yusuf Usta üstlenmiştir. Gerek çeşmenin hayat vereceği Dere Köy'den gerekse Tez, Çatallı, Balcam gibi günü birlik gidilip gelinebilecek mesafede komşu köylerden çok sayıda köylü, bir kısmı meccani, bir kısmı yevmiyeli, su hattında çalışmıştır. Dere Köy, yüzyılın ilk yarısı sonlarında, muhtemelen 1948 yılı güzünde, nihayet suya kavuşabilmiştir. Bu durum karşısında, söz konusu vakfı, vakıf senedinde daha önce yapılmış iki adet çeşmenin *tamir ve termimi* için tesis edilmiş ikincil bir destek vakfı gibi gösterilmiş olsa bile -henüz

HISTORY STUDIES
163
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prof. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

[33] Hayvan besiciliğine dayalı Türkmen kültüründe yılı mevsimlere yayarak uygun mevsimlerde uygun yerlerde ikamete dayalı seyyal hayat mühim yer teşkil eder. Konar-göçer hayat ya da yaylak-kışlak hayatı denilen yaşam biçimi de budur. Yalnız bozkır kültüründe bazen dört mevsim dört ayrı mekanda karşılanır. *Yaylak* ilk baharda sürülerin yayıldığı, *kışlak* ağır kış şartlarının göğüslendiği yerdir. Bunun yanında rakımın düşük olduğu yerlerde otlar kuruduğunda dağların doruklarında yer alan *yazlak*lara; son baharda koç katımında yükseklerde havaların nispeten soğumaya başlaması üzerine sığınılacak kuytu mekanlar olan *güzlek*lere ihtiyaç vardır. Su kaynağının bulunduğu mezra'a ismini böyle otantik ve yaygın bir ad verme geleneğinden almaktadır ve burada yerleşik bazı aileler Soyadı Kanunu yürürlüğe girdikten sonra *Güzle* soyadını seçmişlerdir.

[34] Kepek, yörede yabani üzüm türü bir kır meyvesinin adıdır. Bir zamanlar arazinin yaygın bitki örtüsüdür.

[35] "*Çiğsarı* münafık, *Serçe* pek selim; *Şıh Kızı'*ndan yana .ötü eğri *Salim*.

*Kestene*dir, *Battal Ahmet* dervişi; *Muskacı*'nın .iç mi yaptı bu işi?" Okur-yazarlık oranının son derecede düşük olduğu köy topluluğunda, "Elifi görse mertek sanır" Türkmenlerin olayları nazma döküp manzum olarak hikaye etmesi, eleştirmesi, fikir aktarması, ilk bakışta, şaşılacak bir kabiliyettir. Ancak Battalname, Hamzaname, Danişmendname, Cönkname türü pek çok destani-hamasi hikaye; halk edebiyatının mühim kısmını oluşturan manzum aşık hikayeleri, halkın belleğindeki tazeliğini korumakta, Orta Asya'dan gelen bir kültürel mirasın yansıması olarak bütün canlılığıyla onlar arasında yaşamaktadır. Kolay anlaşılabilmesi için dörtlükte geçen şahıs isimlerini somutlaştırarak biraz tavzih edelim: Çiğsarı lakaplı Ahmed Ağa, Tez Köyü'nün hatırı sayılır aile büyüklerinden. Suyun menbaı olan Güzle'de de kışlak evi ağılı bulunan biridir. Suyun götürülmemesi konusunda en fazla direnci göstermesi umulur ve beklenirken ikircikli tavırları heccavı (hiciv edeni) kızdırmakta "münafık" damgasını yemesine sebep olmaktadır. "Selim"likle itham edilen Serçe Mevlit, bu sırada Tez Köyü muhtarıdır. "Halim-selim" olmak insan oğlu için aslında en güzel haslettir. Ancak köyün ortak mülkünün elden gitmesine ses çıkaramayacak derecede bir sessizlik, hele bir Yörük-Türkmen köyünde, kabul edilebilir, affedilebilir bir tavır değildir. Yine köyün bir başla nüfuzlu şahsiyeti Cenik Oğlu Salim Ağa, açıkça suyu götürecek mütevelliye Şıh-kızı Zehra Bacı yanlısı olmakla suçlanmaktadır. "Muskacı'nın .iç" diye küfür ve hakaret edilen şahıs ise Tez'den, komşu Çatallı Köy'e göçüp yerleşen ve bu köyde muhtar olan Kadir'dir. Görüldüğü üzere köye ait yayladaki menbaın başka köye aktarılmasına, köylülerin bir kısmı hiç rıza göstermemekte; bu işi tezgahlayanlar sorgulanmakta, onlara ve taraftar olanlara ağır sözlerle yüklenilip topa tutulmaktadır.

böyle bir *hayrat* olmadığına göre- doğrudan yukarıdaki çeşmeleri *imar ve ihya* etmek üzere kurulmuş *aslî bir müessese* olarak kabul etmek gerekmektedir. Gerçi köye su getirme işi, kullanılacak su kaynağı üzerindeki hukuki uyuşmazlık nedeniyle, çeyrek asır uzayınca vakıf paranın bu zaman kadar nasıl korunduğuna; çeşme isalesinde ne kadarının kullanıldığına ya da kullanılmadığına dair sağlıklı bilgiden mahrumuz. Vakfiyenin niçin böyle tanzim edildiğine net bir cevap vermek de mümkün olmamaktadır. Belki mütevelliye bu hayratı, babasının eseri gibi göstermek istedi, ve ya babasının bu konuda bir vasiyetini yerine getirdi. Bütün aramalarımıza rağmen Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde, vakfın tesciline dair her hangi bir kayıt bulamadık. Ertesi yıl Şeriye ve Evkaf Vekaleti'nin lağvedildiği göz önüne alınırsa, muhtemelen bu geçiş döneminde bir kopukluk oluştu veya vâkıf, kayd ettirmekte bir ihmal gösterdi. Vakıf senedinden son olarak 1929 yılı sonunda işlem gördüğü, bu tarihte vakfın hayatiyetini koruduğu anlaşılmaktadır. Bu gün için hiçbir kurumsal varlığı kalmayan vakfın, zamanında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde tescil ve terkin kaydı bulunmamasından ötürü, ne zaman sona erdiğini de bilemiyoruz.

Pek yakın bir zaman önce (2003-2004), Dere Köy'de şebeke sistemine geçilmesiyle çeşmelerin kaynağı, şebeke deposuna bağlandığından çeşmeler atıl kalmıştı. Fakat geçen yıl, mütevelliyenin torunlarından Nurettin Şahbaz, eski çeşmelerin anısına köy merkezinde küçük bir park içerisine, sembolik olarak köy şebeke suyuna bağlı iki adet çeşme yaptırıp, eski hatıranın yaşamasına vesile olmuştur.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanı yılında ve bir ay sonra, Aziziye (Emirdağ) Kazası, Dere Köy'de imar ve isale edilen iki adet çeşmenin *tamir ve termîmi* giderlerini karşılamak üzere tesis edilen mütevazî nukûd-çeşme vakfı gerek yöre tarihi, gerekse Türk Vakıf Tarihi bakımından bazı özellikler taşımaktadır.

Her şeyden önce, söz konusu vakfın, Türk Toplumunun iktisadi bakımdan en fakir en buhranlı döneminde kurulduğu hesaba katılırsa, her şeye rağmen toplumdaki *hayra harcama* duygusunun bütün canlılığıyla devam ettiği görülür. İkincisi, vakıf müessesesi cemiyet hayatında en ücra köşelere kadar, tüm kurumsal yaygınlığıyla hizmet ifasını sürdürmektedir.

Çeşme vakfı için tanzim edilen vakıf senedi diplomatik belge özelliği bakımından yüzyıllardan beri devam ede gelen *vakfiye* formatının bütün özelliklerini haiz bir vesika değerine sahiptir. Bu yazı vesilesiyle ilk defa araştırmacılara ve kamuoyuna tanıtmış olduğumuz vakfiyenin, Mütevellîyenin arda gelenlerince Vakıflar Genel Müdürlüğü nezdinde tescili sağlanırsa, buradaki tarihi zenginliği arttıracaktır. Vakıf senedi üzerine yapıştırılan harç ve damga pulu niteliğindeki tüm pulların *Devleti Aliyye-i Osmaniye* ibaresi taşıması da ayrıca ilgi çekicidir. Söz konusu pulların 1923-1929 yılları arasında işlem görmüş olması, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişteki tarihi devamlılık bağının gücünü göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.

Son olarak, bu küçük çalışma ile Vakıflar Genel Müdürlüğü nezdinde her hangi bir kaydı bulunmayan, dolayısıyla tamamen örtülü kalmış bir kültürel zenginliği, mütevelliyenin torunlarınca saklanıp tarafımıza ulaştırılan vakfiyesi sayesinde gün yüzüne çıkarmış, kamuoyunun bilgisine sunmuş oluyoruz.

HISTORY STUDIES
164
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prof. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

Kaynakça

Belgeler/ Araştırmalar

Çeşme Vakfı *Vakfiyesi* (Şahsımızda mahfuz).

Vâkıf ve mütevelliyenin aile nüfus kayıt örnekleri.

ATEŞ, İbrahim; "Vakıflarda Dualar ve Beddualar", *Vakıflar Dergisi*, Sa.XVII (1983),Vakıflar Gn. Md. Yayını, Ankara s.5-37.

BERKİ, Ali Himmet; "İslamda Vakıf, Zağanus Paşa ve Zevcesi Nefise Hatun Vakfiyeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sa. IV (1958), s.19-37.

Konjonktür; Sene 7, No.4-6, Nisan-Haziran 1947, Ticaret Bakanlığı süreli yayını, Ankara 1947.

ÖMER Feyzi; *İthafü'l-Ahlâf fî Ahkâmi'l-Evkaf*, Vakıflar Gn. Müd. Yay. Ankara, Tarihsiz

ÖNGE, Yılmaz; *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Döneminde Su Yapıları*, TTK Yayını, Ankara 1997.

ÖZCAN, Tahsin; "İbn-i Kemal'in Para Vakıflarına Dair Risalesi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sa. 4, İSAM Yayını, İstanbul 2000, s.31-41.

ŞİMŞEK, Mehmet; "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar", *AÜİFD*, C.XXVII, Ankara 1985, s.207-220.

Salname-i Maarif-i Umumiye, Matbaa-i Amire, İstanbul 1317

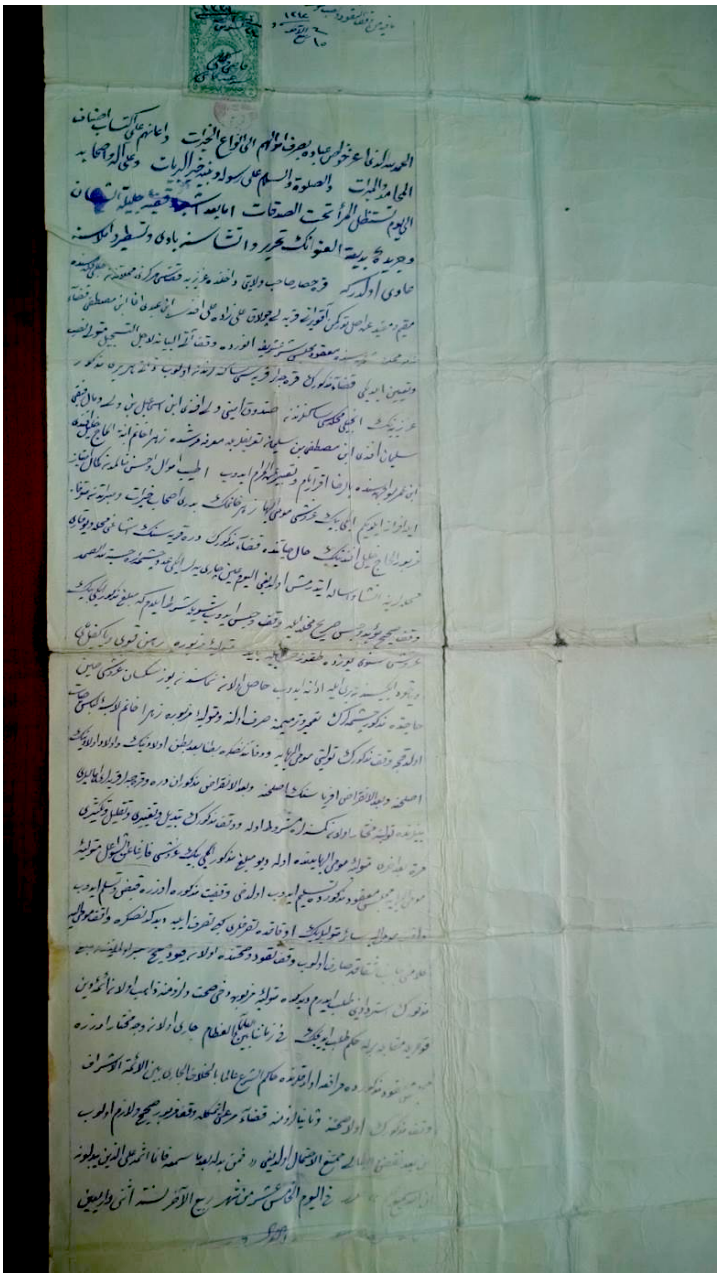
SAĞIR, Yusuf; "Osmanlı Su Vakıfları", *Tarihin Peşinde*, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:8, Sa.15, Nisan 2016, Selçuk Ü. Yayını, Konya, s.445-473.

TEZEL, Yahya S.; *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara 1986.

Ek-1: Nukûd-Çeşme Vakfının Orijinal vakfiye fotoğrafı

HISTORY STUDIES
166
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prod. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

HISTORY STUDIES
167
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prod. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017

Ek-2; Vakfiyenin Kısmi Transkripsiyonu

Elhamdü lillahillezî e'azze havâssa 'ibâdihî bi-sarfi emvâlihim ilâ envâ'i'l-hayrât ve e'ânehüm alâ kitâbi esnâfi'l-mehâmidi ve'l-meberrât. Vessalâtü ve's-selâmü alâ Rasûlihî ve nebiyyihî hayri'l-beriyyât, Ve alâ âlihî ve ashâbihî ilâ yevmin testezıllu'l-mer'ü tahte's-sadekât.

Emmâ ba'd, işbu kaziyye-i celîletü'ş-şân ve cerîde-i bedî'atü'l-ünvânın tahrîr ve inşâsına bâdî ve tastîr ve imlasına 'âdî oldur ki;

Karahisar-ı Sahip Vilâyeti dahilinde Aziziye Kazası merkezi mahallâtından Çilli Mahallesinde mukim ve mukayyed 'an-asıl Türkmen Akviran Karyeli Çolak Ali-zâde Ali Efendi ibn Abdi Ağa ibn Mustafa kazâ-i mezkûr mahkeme-i şer'iyesinde ma'kûd meclis-i şer-i şerîf-i enverde vakf-ı âti'l-beyân li-ecli't-tescîl mütevellî nasb ve ta'yîn eylediği kazâ-i mezkûrun Karacalar Karyesi sakinelerinden olub zâtî her biri mezkûr Aziziye'nin İncili Mahallesi sakinlerinden Sandık Emîni Veli Efendi ibn İsmail bin Veli ve mâl-ı refîki Süleyman Efendi ibn Mustafa bin Süleyman'a ta'rifleriyle mu'arrefe mürşîde Zehra Hanım binti Hacı Halil Efendi ibn Ömer muvâcehesinde bi'r-rıza ikrâr-ı tâm ve ta'bîr-i ayni'l-merâm idüb atyeb-i emvâl ve ahsen-i menâlımdan kemâl-i imtiyâz ile ifrâz eylediğim iki bin *guruş*u mûmâ ileyha Zehra Hanımın bedr-i eshab-ı hayrât ve meberrâtdan müteveffâ mezbûr Hacı Halil Efendi'nin hâl-i hayatında kazâ-i mezkûrun Dere Karyesinin Aşağı mahalle ve Yukarı mahallelerine inşâ ve isâle ettirmiş olduğu el-yevm ayn-ı câriyeler iki adet çeşmelere hasbeten lillahi's-samed vakf-ı sahîh müeyyed ve habs-i sarîh muhalled ile vakf ve habs idüb şöyle şart eyledim ki meblağ-ı mezkûr iki bin *guruş*u senevî yüzde dokuz hesabı ile bâ-yed-i mütevelliye-yi mezbûre rehn-i kavi veya kefîli ve yâhud ikisinden biri ile idane idüb hâsıl olan nemâsından yüz seksen *guruş*u hîn ü hâcetde mezkûr çeşmelerin tamir ve termîmine sarf oluna ve mütevelliye-i mezbûre Zehra Hanım lâbisü'l-ilbâs hayat oldukça vakf-ı mezkûrun tevliyeti mûmâ ileyhâya ve vefatından sonra batnen ba'de batnın evlâdının ve evlâd-ı evlâdının aslahına ve ba'de'l-inkirâz akrabasının aslahına ve ba'de'l-inkirâz mezkurânı Dere ve Karacalar karyeleri ahâlîleri beynlerinde tevliyeti muhtâr olan kimesnelere meşrût ola ve vakf-ı mezkûrun tebdîl ve tağyîri ve taklîl ve teksîri merraten ba'de uhrâ mütevelliye-i mûmâ ileyhâ yedinde ola deyu meblağ-ı mezkûr iki bin *guruş*u fâriğan ani'ş-şevâğil mütevelliye-i mûmâ ileyhâya meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda teslim idüb ol dahi vakfiyyet-i mezkûre üzere kabz ve tesellüm idüb vâkıf-ı mûmâ ileyh sair mütevellîlerin evkatta tasarrufları gibi tasarruf eyliye dedikten sonra vâkıf-ı mûmâ ileyh kelâmını cânib-i şikâka sârif olub vakf-ı nukûd ve sıhhatinde olan kuyûd-ı sahih ve mu'teber olmadığına meblağ-ı mezkûrun istirdâdını talep iderim dedikte mütevelliye-i mezbûre dahi sıhhat ve lüzûmuna zâhib olan e'imme-i dîn kavilleri ile mukâbele birle hüküm taleb idicek fi zamânina beyne'l-ulemâi'l-'ızâm câri olan vech-i muhtâr üzere meclis-i ma'kûd-ı mezkûrda murâfa'a olduklarında hakimü'ş-şer' âlimen bi'l-hilâfi'l-cârî beyne'l-eimmeti'l-eşrâf vakf-ı mezkûrun evvelen sıhhatine ve saniyen lüzûmuna kaza-i mer'î etmekle vakf-ı mezbûr sahih ve lâzım olub min ba'di nakz ve iptali mümteni'u'l-ihtimâl olduğu "femen beddelehû ba'de mâ semi'ahû fe innemâ ismuhû alellezîne yübeddilûneh innallâhe semî'un 'alîm" hurrire fi'l-yevmi'l-hâmis 'aşere min şehr-i Rebiu'l-âhir senete isnâ ve erba'în ve selâse mie ve elf.

Ek-3: Eski çeşmelerin anısına yeniden yaptırılan çeşme görüntüsü

HISTORY STUDIES
169
Volume 9
Issue 2
A Tribute to
Prod. Dr. Ali
BİRİNCİ
June
2017